

Course: Islamic Finance

Lecture 9: Transformation of Conventional Banks into Islamic Banks

Prepared by: Dr. Shaamirova Surayyo

An'anaviy banklarni islom banklariga transformatsiya qilish

Kirish

So'nggi yillarda islom moliyasi global moliyaviy tizimning muhim tarkibiy qismiga aylandi. Islomiy moliyaviy xizmatlarga bo'lgan talabning ortishi natijasida ko'plab mamlakatlarda an'anaviy banklarni islom banklariga transformatsiya qilish jarayoniga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ushbu jarayon oddiy tashkiliy o'zgarish emas, balki bankning butun operatsion faoliyati, moliyaviy munosabatlari, mahsulotlari, boshqaruv tizimi va strategiyasini Shariat tamoyillariga moslashtirishni talab qiladi.

An'anaviy bankni islom bankiga transformatsiya qilish jarayoni bank faoliyatini foizga asoslangan tizimdan voz kechgan holda, risk-sharing, aktivga asoslangan moliyalashtirish va Shariatga muvofiq shartnomalar asosida qayta tashkil etishni anglatadi. Ushbu jarayon davomida bank aktivlari, majburiyatlari, investitsiyalari, boshqaruv tizimi va ichki siyosatlari qayta ko'rib chiqiladi.

Depozitlarni transformatsiya qilish

Transformatsiya jarayonining muhim bosqichlaridan biri depozit mahsulotlarini Shariat talablariga moslashtirish hisoblanadi. An'anaviy banklardagi foizli depozitlar islomiy bank tizimida qo'llaniladigan Shariatga muvofiq shartnomalar asosida qayta tuziladi. Bunda mijozlarga mavjud hisobvaraqlarini vadi'ah, qard yoki commodity murabaha kabi shartnomalar asosida konversiya qilish imkoniyati taqdim etiladi.

Mijozlar depozitlarni yangi islomiy mahsulotlarga o'tkazishga rozilik berishlari yoki mablag'larini qaytarib olishlari mumkin. Ayrim hollarda esa mijoz amaldagi shartnomani davom ettirishni talab qilishi mumkin. Bunday

vaziyatlarda bank huquqiy majburiyatlar sababli mavjud shartnomani ma'lum muddat davom ettirishga to'g'ri keladi.

Shuningdek, "deemed approval mechanism" kabi mexanizmlar qo'llanishi mumkin. Ushbu mexanizm mijozning ma'lum muddat ichida e'tiroz bildirmasligini rozilik sifatida qabul qilishga asoslanadi.

Moliyalashtirish operatsiyalarini transformatsiya qilish

An'anaviy kredit mahsulotlarini Shariatga muvofiq moliyalashtirish mahsulotlariga o'tkazish transformatsiyaning eng murakkab bosqichlaridan biridir. Islom banklari foizli kreditlashdan foydalanmaganligi sababli mavjud kredit portfeli murabaha, ijara, musharaka yoki boshqa islomiy moliyalashtirish instrumentlari asosida qayta tuziladi.

Bu jarayonda mijozlar bilan samarali kommunikatsiya muhim ahamiyatga ega. Bank mijozlarni moliyalashtirish shartlaridagi o'zgarishlar haqida xabardor qilishi hamda yangi Shariatga muvofiq shartnomalarni tuzish uchun ularning roziligini olishi lozim. Yangi shartnomalar huquqiy va Shariat talablariga mos ravishda rasmiylashtirilishi kerak.

Investitsiyalar va aktivlarni transformatsiya qilish

Transformatsiya jarayonida bank investitsiyalari va aktivlari ham Shariat tamoyillariga muvofiqlashtiriladi. Shariatga zid faoliyat bilan bog'liq investitsiyalar yoki aktivlardan voz kechish zarur bo'ladi. Shu sababli bank "divestment strategies" ishlab chiqishi, ya'ni nomuvofiq investitsiyalarni bosqichma-bosqich chiqarib yuborish strategiyasini belgilashi kerak.

Aktivlarni boshqarish siyosati investitsiyalarni halal iqtisodiy faoliyatga yo'naltirishni nazarda tutadi. Bu jarayon davomida bank risklarni boshqarish, likvidlik va rentabellik o'rtasidagi muvozanatni ham saqlab qolishi lozim.

Taqsimlanmagan foydalarni tozalash (Cleansing)

An'anaviy bankni islom bankiga transformatsiya qilishda muhim masalalardan biri avvalgi faoliyat davomida shakllangan foizli yoki Shariatga nomuvofiq daromadlarni tozalash hisoblanadi. Ushbu jarayon "cleansing" deb ataladi.

Bank Shariatga mos kelmaydigan daromadlarni aniqlashi va ularni xayriya yoki jamoat manfaatlariga yo'naltirishi kerak. Tozalangan mablag'lar bank foydasi sifatida saqlab qolinmaydi. Shu bilan birga, tozalangan mablag'larni keyinchalik Shariatga muvofiq loyihalarga qayta investitsiya qilish bo'yicha strategiyalar ishlab chiqiladi.

Bu yerda ikki holat alohida ko'rib chiqiladi. Birinchi holatda, agar bankning asl egalari bankni islom bankiga aylantirayotgan bo'lsa, avvalgi taqsimlanmagan foydalar tozalanishi lozim bo'ladi. Ikkinchi holatda esa, agar an'anaviy bank islom banki tomonidan sotib olinayotgan bo'lsa, taqsimlanmagan foydalar masalasi boshqacha baholanishi mumkin.

Zakot masalasi

Transformatsiya jarayonida zakot majburiyatlari ham muhim ahamiyatga ega. Agar bank konversiyasi mavjud aksiyadorlar tomonidan amalga oshirilsa, konversiyadan oldingi davrlar uchun ham zakot to'lanishi lozim bo'lishi mumkin. Agar bank tashqi investor yoki islom banki tomonidan sotib olinayotgan bo'lsa, zakot majburiyati transformatsiya yakunlangandan keyin boshlanadi.

Korporativ boshqaruv va Shariat nazorati

Transformatsiya jarayonining muvaffaqiyati samarali korporativ boshqaruv tizimiga bog'liq. Boshqaruv tuzilmasi konversiyaning barcha bosqichlarida Shariat talablariga rioya etilishini ta'minlashi kerak. Bu jarayon konversiyadan oldingi tayyorgarlik, xodimlarni o'qitish, siyosatlarni qayta ishlab chiqish va aktivlarni boshqarishni o'z ichiga oladi.

Shuningdek, transformatsiyadan keyin ham doimiy monitoring va hisobot mexanizmlari joriy qilinishi zarur. Shariat kengashi yoki Shariat maslahatchilari bank faoliyatining barcha bosqichlarini nazorat qiladi va mahsulotlar hamda operatsiyalarning Shariatga muvofiqligini ta'minlaydi.

Xulosa

An'anaviy banklarni islom banklariga transformatsiya qilish murakkab va ko'p bosqichli jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayon nafaqat moliyaviy mahsulotlarni o'zgartirishni, balki bankning butun biznes modeli va

boshqaruv tizimini qayta tashkil etishni talab qiladi. Depozitlar, moliyalashtirish operatsiyalari, investitsiyalar, taqsimlanmagan foydalar va boshqaruv tizimi Shariat tamoyillariga moslashtirilishi lozim.

Muvaffaqiyatli transformatsiya samarali boshqaruv, kuchli Shariat nazorati, mijozlar bilan ochiq kommunikatsiya va aniq strategik yondashuvni talab qiladi. Natijada bank faoliyati foizga asoslangan tizimdan voz kechib, adolat, shaffoflik va risk-sharing tamoyillariga asoslangan islomiy moliya tizimiga moslashadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI). (2023). *Shari'ah standards*. Bahrain: AAOIFI.

Islamic Financial Services Board (IFSB). (2023). *Core principles for Islamic finance regulation*. Kuala Lumpur: IFSB.

Bank Negara Malaysia. (2019). *Policy document on conversion of conventional financial institutions to Islamic financial institutions*. Kuala Lumpur: BNM.

Islamic Development Bank Institute (IsDBI). (2020). *Islamic banking transformation and conversion practices*. Jeddah: IsDBI.

Omar, A., & Hassan, M. K. (2019). *Islamic banking and finance: Principles, transformation and operations*. Pearson.

Securities Commission Malaysia. (2020). *Islamic capital market and Shari'ah compliance guidelines*. Kuala Lumpur: Securities Commission Malaysia.